

אור ההליכות

הליכות עם ישראל

עמותה להפצת ערכי היהדות הנאמנה

רח' הרב שלום יצחק הלוי 4 קרית אונו ת.ד. 211 מיקוד: 55100

בשיתוף: "אורות יצחק", גרעין תורני קהילתי - מודיעין

גליון חודש

ניסן

התשס"ט

גליון מס' 18

כי ישאלך בנך בזמן הזה

מו"ר הרה"ג רצון ערוסי שליט"א

המלך (תהלים קיא, ו), "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים". ומשום כך הסתלקו מהתביעה, כי אין להם מענה, לא עפ"י המשפט הבינלי, כי הם בעצמם כובשים, ונכבשו. ולא עפ"י המשפט הא-לוהי, בגין זימתם ודרכיהם המושחתות. ובדבר טענת המצרים כאמור, לפי התנ"ך הם שעבדו ועינו את אבותינו ת' שנה. נמצא שעדין חבים לנו, דמי שכירות זכויות סוציאליות, בסכומי עתק. ובגין כך גם הם הסתלקו בבושת פנים. עיון מעמיק שוב בדברי חז"ל מוכיח לשתי התייחסויות כדלהלן: א. על פי המשפט הבינלי - באה לידי ביטוי בגמרא, פסחים ק"ט, שמקום כל הכסף המצרי, היה מיוסף שהעשיר את מצרים בשנות הרעב ואעפ"כ, גם הכסף שישראל לקחו מן המצרים, נלקח ע"י שישק מלך מצרים מרחבעם מלך יהודה (ראה מלכ"א, יד). זרח מלך כוש נטלו משישק, והמלך אסא ממלך כוש, וכן הלאה עד לכשדיים ועד לפרסיים, ליוונים ולרומיים. כלומר, מבחינת המשפט הבינלי יש תנועה של רכוש, שזז מעם מעם, במצעות המלחמות, ואין מערערם על הלגיטימיות שבחזקת אותו רכוש. ב. על פי המשפט הא-לוהי - על אף שיש לנו נורמות ייחודיות, ובדיני ישראל, אסור לנגנב להתגנב לבית הגנב, ולגנוב את החפץ שלו בחזרה. אלא על הגנב להיכנס לבית הגנב, שצוה יום, ולקחת ממנו את הנכס שנגנב. ומדוע אבותינו נהגו לכאורה בערמה, כשנטלו את הרכוש מן המצרים? שתי תשובות בדבר: א. אבותינו שאלו, כלומר, ביקשו, לא בהשאלה אלא במתנה, 'וה' נתן את חן העם בעיני מצרים', ונענו לבקשתם. ב. גם אם אבותינו נטלו בהשאלה, מאחר והמצרים היו שוודים שפעלו בכח, ואף השליכו ילדי ישראל ל'אור', הרי מותר היה לאבותינו להציל ממונם מידי אותם שוודים, בדרך השצילו. לנשכיל של פי הנחיתת ה' שבו אנו מאמינים נהיה עם קודש, עם שנוהג בצדק ובמשפט בחסד וברחמים, ובאמונה. יקויים בנו נבואת הושע הנביא: 'וארשתוך לי לעולם. וארשתוך לי בצדק ובמשפט בחסד וברחמים. וארשתוך לי באמונה, וידעת את ה'.

זכותנו על הארץ נחרטה בברית בין הבתרים, ובה צויין שפקעה זכות האמורי מלשבת בארץ. כך שהמשפט הבינלי הנ"ל, גם הוא ניסיון של חז"ל להתמודד עם השאלות הקשות, בדבר הביטוס המוסרי לזכותנו על ארצנו. ושם צויין על חכמת גביה בן פסיסא, יהודי בעל גיבנת, סמל לגיבנת שיש לנו בעינינו אלו. והוא השיב לתביעת האפריקאים צאצאי כנען המסתמכת על התנ"ך, שגם בתנ"ך צויין כי כנען הוא עבד עבדים לאחיו. והואיל וכך, כל זכויותי הנכסיות מגיעות לאדונים שלו. נמצא שאין צאצאי כנען יכולים לתבוע, אלא נתבעים שחייבים עוד לשלם לישראל דמי אותם שנים שלא עבדו את ישראל. ואכן האפריקאים שבו בבושת פנים, ואותה שנה שנת שמיטה היתה ועזבו שדותיהם וכרמיהם לישראל. אולם יש לתמוה, כלום כך ניתן לנהל את מערכות ישראל, כלפי חוץ, וכלום ניתן לשכנע בטיעונים אלו כלפי פנים? עיון בדברי חז"ל מוכיח, שישנה הבחנה בין טיעון לטיעון. עפ"י המשפט הבינלי, כל בר בר יודע, שהמפה המדינית העולמית השתנתה ומשתנה, ע"י מלחמות וכיבושים. וגם המשפט הבינלי נותן תוקף לכיבוש, שמסתיים בסיפוח. ועל כך כבר רמזו חז"ל, ב"ר א, ג, שישאל השיבו לאומות העולם. ולכן אין לאומה"ע שום טיעון כלפינו, לפי הנורמות המקובלות עליהם. הקושי, היא צידוק דרכנו, לפי הנורמות היותר מוסריות שלנו. וע"כ תשובת חז"ל שהבסיס למוסר היהודי, שהוא ייחודי, הוא הצדק הא-לוהי. ולפיו ה' הוא אדון כל העולם, כי הוא ברא את העולם והוא נתן ונותן לגויים חבלי ארץ, לפי שיקולם א-לוהיים, והארץ יועדה רק לעם שמתנהג בקדושה. משום כך ה' פתח במעשי בראשית, כדי לתת להם ביטוס לזכותם על הארץ. כדברי דוד

חובת ההגדה 'והגדת לבנך', קרי החינוך ליהדות, היא בכל עת ובכל מקום, להיות האבות קשובים לשאלות הבנים במיוחד הקשורות לאומה ולאמונה. ולהשיבם, ולסלק את ספקותיהם, בהחדרת הזדהות והערכה והערצה לאמת האמונית של עמנו, ולצדקת דרכנו. זכה דורנו לשוב לארץ הקודש, בונה אותה ונבנה ע"י עולם תורה אדיר ב"ה כן יגדל. טכנולוגיה, בנין וצבא ומשטר, ועוד. אולם טרם זכינו לשלום ולביטחון, וטרם השכלנו לחנך את רוב ילדי ישראל לתורה ולמצוות, ובינתיים מתעוררות שאלות קשות ביחס לשיבתנו לארצנו. יותר ויותר נשמעות טענות מבית, שמא אולי, חלילה, הננו כובשים או מנשלים, את הפלשתינאים. ושמא אנו מתאכזרים או פוגעים בצלם הא-לוהים של טרוריסטים-פלשתינאים, שהם בעיני עצמם לוחמי חופש. שאלות, יש להודות, שמחלישות את כח העמידה והחוסן הלאומי. עיון בתנ"ך ובחז"ל, מלמדנו, שלא רק שצפו תופעה זו, אלא גירו אותנו לשאלות אלו, כדי שנקבל תשובות מאושרות. המקור לשאלות הללו, הוא "ברית בין הבתרים" הנא' בליל הסדר בזמרה: "והיא שעמדה לאבותינו ולנו. שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם". אמנם בליל הסדר, אנו עוסקים בעיקר ביציאת אבותינו ממצרים, אבל היציאה מצרים, לא היה מאורע היסטורי שכבר חלף, אלא הוא משמש תשתית לכל תהליך הגאולה, שיהיו לו עליות ומורדות עד שיושלם באחרית הימים. ומפורסם (סנהד' צא). כי ישראל עמדו למשפט בינלאומי בפני אלכסנדר מוקדון, ע"י עמים שונים: בני אפריקה תבעו מישראל חזרה את ארץ כנען, בהסתמך על התנ"ך, שארץ כנען שייכת לעמי כנען שהם מצאצאיהם. והמצרים תבעו בחזרה את הרכוש, שאבותינו הוציאו מהם, לפני שיצאו ממצרים. אין צריך לומר שללא אותו משפט בינלי, יש ושאלות מכרסמות בלבנו, האם כגנבים יצאו אבותינו ממצרים? והאם, באמת איננו עם שנישל את עמי כנען מארצו, כפי שגם אחים רבים וטובים שואלים בימינו כאמור?

המרכז העולמי למשפט התורה

בית מדרש לדיני ממונות

מכון מש"ה לחקר משנת הרמב"ם

מכון תורני לחקר מנהגי העדות בישראל

שיעורי תורה תלמוד תורה וכולל אברכים

שבתות עיון וירחי כלה

מפעלים לטיפוח אהבת ישראל וארצו

קרנות מחקר עידוד וחסד

ארגון אשת חיל

מצות עבודת יד
בהכשר הרב שלמה מחפוד
מחיר מיוחד
לידידי הליכות עם ישראל
המעוניינים לפנות
לרב אלי צוברי
050-6576419
כל הקופים זוכה

אור הרפואה

הרב זכריה בן שלמה יציין

הצלה מסכנה - האם ראוי שתיעשה ע"י שומר שבת או מי שאינו שומר שבת?

דווקא כשמתכוון להצלה ולא כשמתכוון לתשלום. (ש"ש כ"ב פל"ב הערה קכה בשם הגרש"א זצ"ל) אמנם יש הסוברים כי מותר להניח למי שאינו שומר שבת לעשות מעשה ההצלה בשבת - אף שיש סבירות שיעשה ההצלה עם איסורים שאינם נחוצים ואת הנחוצים יעשה כדרכם ולא בשינוי - כיון שאותו שאינו שומר שבת אם לא יעשה את פעולת ההצלה הרי שסביר שיעשה איסורי שבת חמורים יותר שלא לצורך כלל, ולכן עדיף להניח לו לעשות זאת. (יש בזה משום אפרושי מאיסורא, ומסייע בידו להימנע מעבירות, ולכן אף אין בזה משום 'ולפני עיור'. וכן הסכים מו"ר הגר"ז"נ גולדברג שליט"א. ושוב ראיתי ש"כ"כ האגרות משה חלק או"ח ח"ד ס"ו עט סוד"ה ועתה 'ויש גם טעם גדול להתיר'. ועי' שו"ת חלקת יעקב ח"א)

יתכן שיוכל להימנע מחילול שבת מיותר". אכן, מי שמדליק פנס מפני שמזלזל בשבת, אם נתברר לו אח"כ שלא הציל כלום יתכן שחשוב כמחלל שבת, כיון שלא חשב מפני שמותר לעשות כן בשבת וגם למעשה לא הציל כלום, משא"כ שומר שבת ודאי יקבל שכר על ההדלקה אף אם נתברר שלא הציל כלום. (ש"ש כ"ב שם הערה פד בשם הגרש"א זצ"ל. עי' בש"ש א ג הערה כב שאין כאן עברה אלא צריך כפרה על מחשבתו) אשר על כן, עדיף לעשות המלאכות עבור ההצלה ע"י שומר מצוות שכוונתו למצוה, כי נהג מונית שעובר על איסורים ומתכוון עבור השכר הממוני שיקבל, למרות שעושה מצוה, מ"מ צריך כפרה (קידושין לב ע"א תוד"ה דמחיל) וגם המבקש זאת יש בזה משום ולפני עיור. יתרה מזו, י"א כי איסורים הנעשים בשבת עבור הצלה נדחים

ישנם נהגי מוניות וכיו"ב שמסיעים בשבת לדברים שאינם פיקוח נפש - האם ראוי לקרוא להם להסיע חולה או לא? כיצד לנהוג במסגרת צבאית בענין זה? כפי שהבאנו בגליון הקודם, מבואר כשמחללים שבת על חולה שיש בו סכנה משתדלים שלא לעשות ע"י נכרים וקטנים ונשים אלא ע"י ישראל גדולים ובני דעת, אלא אם כן הנכרי הוא מומחה יותר. (כן דעת הרמב"ם והשו"ע ס"ו שכח ס"ב, אמנם, הרמ"א סובר שאם אין הדבר בהול ישתמש בהצלה ע"י הנכרי) אמנם, בש"כ פמ"א סל"ה כתב כי "חייל שומר מצוות שהגיע זמנו בשבת לעמוד על המשמר, אל לו להחליף את התורנות שלו עם מי שאינו שומר מצוות, כיון שגם הלה מושבע ועומד על שמירת השבת, ואם יעמוד שומר המצוות על המשמר

אור החנוך

הרב אליקים צדוק יציין

חינוכי, שכן הוא מתרגל ומתחנך להפוך את בית הכנסת למגרש משחקים, ו'גם כי יזקין לא יסור ממנה', מעבר להיותה מטרד ציבורי. משל למה הדבר דומה? לאדם קצר רוח האוכל פרי משובח קודם זמנו, ושיניו קהות מבוסריותו, תחת שייחנה מעסיסיותו ומתיקותו, בבחינת 'דבר בעיתו מה טוב'. נראה שיש להרגיל את הילדים לשהות קצרה בלבד בבית הכנסת, ועם הזמן להאריכה בהדרגה ומתוך רצון, הסכמה ושמחה של הילד. דרך זו אמנם מצריכה מעורבות פעילה של האם, שתביא אותו בזמן הנכון ותמתין לצאתו, ושמא גם לזה התכוונו חכמים באמרם (ברכות יז.): 'נשים במאי זכיין (נשים במה הן זוכות)? באקרובי בנייהו לבי כנישתא (בהבאת בנייהן לבית הכנסת)'. על נשים צדקניות ויקרות כאלו, שלא רואות בבית הכנסת 'סידור עבודה' לילדים, ובבעל 'שמר טף' לעת מצוא, אלא טורחות ומשקיעות ונוטלות אף הן חלק פעיל בתהליך חינוכי חשוב זה, אומרת הגמרא 'גדולה הבטחה שהבטיחין הקב"ה לנשים יותר מן האנשים', אשריהן ואשרי חלקן.

להיכנס', אלא אף לתפילה בציבור בבית הכנסת, ולמצוות 'ומקדשי תיראו' המתקיימת לפחות מדרבנן אף בבית מקדש מעט, ככתוב 'וַיֵּאָהֵב לָהֶם לְמִקְדָּשׁ מֵעַט בְּאַרְצוֹת אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁמָּה' (יחזקאל יא). כשם שיחטא האב שמטעמי נוחיות ישאיר את בנו בבית בעלותו למקדש, כך יחטיא את המטרה אם ייקחהו על כתפיו טרם זמנו, כאשר הילד עדיין אינו שותף פעיל לחוויה מרוממת זו. וכן לגבי מקדש מעט. על דברי הרמ"א (או"ח קכד.ז): 'וילמד בניו הקטנים שיענו אמן, כי מיד שהתינוק עונה אמן יש לו חלק לעולם הבא', כתב המשנה ברורה: 'וצריך שיחנכם שיעמדו באימה ויראה. והקטנים ביותר הרצים ושבים בבית הכנסת בשחוק, מוטב שלא להביאם, דהרגל נעשה טבע, וגם שמטרידים להצבור בתפילתם'. אמור מעתה, עצם השתתפות הילד בתפילה בצבור ובעיקר משך זמן שהותו בבית הכנסת צריכים להתאים לגילו (יודע לקרוא?), לאופיו, למוכנותו (נינוח או עייף? שבע או רעב?), ולהכנתו (עבר 'שיחת רע' מקדימה?). לדברי המשנה ברורה, הבאת הילד קודם זמנו מהווה (בניגוד לכוונת ההורים!) מעשה לא-

עומדים אנו בפרוס הפסח, ומאחרינו קריאת פרשת פרה ופרשת החדש, המזכירות לנו את המצוה היקרה של 'עליה לרגל' וחגיגת קרבן הפסח במקדש, ככתוב "שלוש פעמים בשנה יֵאָהֵב כל זכורך אל פני האדון ה'", וכפי שהגדיר רבנו הרמב"ם בספר המצוות (עשין נג): 'הציווי שנצטוונו על הראיה... ועניין מצוה זו, שיעלה האדם עם כל בן זכר שיש לו שאפשר לו להלך לבדו, יעלה למקדש'. האב חייב בראיה מן התורה, ומדברי חכמים הוא מצוה לחנך אף את בנו הקטן במצוה חשובה זו. וכן נפסק בספר קרבנות (הלכות חגיגה פ"ב): 'כל קטן שיכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, אביו חייב להעלותו ולהראות בו, כדי לחנכו במצוות'. נקל לתאר מה גדולה החוויה הרוחנית של פעוט האוחז ביד אביו במעלה הר בית ה', ומטפס בכוחות עצמו בגרם המדרגות הגבוה - לאט אבל בטוח - כשהמטרה הנכספת היא 'לראות הדר קדשו וביד שכניתו' (שם). חוויה זו לא תשכח ממנו גם עד זקנה ושיבה! ואף כאשר המקדש חננו בעוונותינו, משתדלים אנו לחנך את ילדינו לא למצוות תפילה בלבד (שמקורה אף היא בפרשה: 'ועבדתם את ה' א-

עצה טובה קא משמע לן - לקראת חג הפסח הרב יחיאל עטרי יציין

מסוחרים מקומים, על כן יש להזהיר לא לקנות בשר ועופות רק ממקומות מפוקחים ומושגחים ולבדוק ולשאול על ההשגחה במקום כדי לא להכשל באכילת נבילות וטריפות. ככלל צריכים לשמור על רמת הכשרות במהלך כל השנה, ועל אחת כמה וכמה בחג הפסח ובפרט לנוהגים ע"פ הרמב"ם יש להקפיד בענין מה שנקרא 'חוזר ונעור' שאסור לצרוך אותם בפסח כלל ומשום כך עפ"י מה שנמסר לנו שהבדצ"ש של העדה החרדית, יורה דעה של הרב מחפוד, הרב לנדא, והרב רובין, מקפידים בענין חוזר ונעור ואינם מסתמכים על הביטול. ולכן מומלץ לפסח לקנות מוצרי מזון רק בהכשרים הללו, אולם זאת לדעת שבד"ץ בית יוסף אינו מקפיד, ומתיר תערובת חמץ מלפני הפסח לשימוש בפסח ולפי הרמב"ם זה אסור במשהו ואין נפקא מינה מתי התערב. והקב"ה יזכנו לאכול מן הזבחים ומן הפסחים בבנין בית המקדש בימינו א.כ.י.ר.

הנותר מהם (דהיינו של שנת השמיטה). ולפי דעות אחרות אפשר להפקיר אותם ואפשר גם לזכות בהם. (ראה פירוט באתר נצח ישראל). **ירקות** = צריך להשתדל לקנות ירקות עלים כגון חסה, פטרוזיליה, כרפס, כוסברה ועוד מפוקחים ללא חשש חרקים, תולעים. הקונה ירקות שאינם מפוקחים מחרקים, צריך להפריש תרו"מ, השנה היא שנת מעשר שני. יש לרחוץ את הירקות עלים, היטב. ישרם במים עם מלח וחומר סבוני למשך כ- 5 דק' לאחר מכן ישטפם היטב במים זורמים ויבדקם. **תבלינים** = רצוי לקנות תבלינים שלמים בכמות שתספיק לחג הפסח לברור אותם היטב ולטחון אותם בכמות הנדרשת. הקונה תבלינים טחונים יבדוק היטב מהיכן הוא קונה ואם יש משגיח במקום זה היותר טוב. **בשר** = מאחר ובימים האחרונים נתגלו זיזופים רבים בשיזוק הבשר ברחבי הארץ, בחותמות ובתוויות כשרות הבשר, ע"ג הבשר וע"ג האריזות שמגיע בדר"כ משטחי יו"ש וגם

השנה תשס"ט יש להערך לקראת הפסח בשימת לב לדגשים בנושא כשרות מוצרי המזון. השנה תשס"ט היא שנה ראשונה לאחר השמיטה. משום כך יש לשים לב לנושאים הר"מ בקנצי מילין ומספר דוגמאות. קדושת פירות שביעית, פירות שעבר או הגיע זמן בעורן (ראה רשימה באתר נצח ישראל). **מצה** = החטים של המצות הרגילות מגיע ברובן מחו"ל- אין חשש ספיחין. החטים של המצות השמורות בעיקר בכשרות מהודרת בדר"כ הן מתוצרת הארץ משנה ששית שנשמרו היטב - אין חשש ספיחין. מי שאופה מצות באופן עצמאי צריך לברר היטב שהקמח לא יהא מדגנים שאסורים באיסור ספיחין ולא באיסור חדש ונשמרו היטב. **יין** = ענבים, צימוקים, יינות משנה שביעית חל זמן בעורן בערב פסח תשס"ט, י"א ערב פסח ממש לא כולל 4 כוסות של ליל הסדר. וי"א שאפשר לקדש עליהן בליל הסדר. אחר זמן זה לשיטת הרמב"ם יש לבער לאבד את כל

אור ה'מורה'

הרב די"ר חננאל סרי יצ"ו

פנינים מספר "מורה הנבוכים"

הקרבנות

מקום מרכזי יש בתורתנו לעבודת הקרבנות: "על שלושה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות החסדים" (אבות א, ב). עבודה זו עבודת הקרבנות היא, וכך אנו מוצאים שבתרי"ג מצוות הקבוצה הגדולה ביותר הינה קבוצת המצוות העוסקות בקרבנות. בחומשי התורה עיקרו של החומש האמצעי עוסק בנושא זה (ומעט בחומשים הצמודים לו), בששת סדרי המשנה סדר שלם הוקדש לנושא זה, ובמשנה תורה של הרמב"ם שני ספרים מתוך הי"ד הוקדשו לכך (עבודה וקרבנות). גם לאחר החורבן משמשת לנו התפילה ולימוד הלכות הקרבנות תחליף זמני לעבודה האמיתית, על פי דברי הנביא: "ונשלמה פרים שפתינו" (הושע יד, ג). על כן דברי הרמב"ם במורה הנבוכים הפליאו רבים מקוראיו, ולא מעט מהם אף יצאו בהתנגדות נמרצת (ראה לדוגמה פירוש הרמב"ן לויקרא א, ט).

הרמב"ם היה מודע לקושי שיהיה לקוראי ספרו לקבל את הסברו לנושא הקרבנות (מו"נ ג, לב), ולכן הוא הראה כיצד התורה בנתה רבות ממצוותיה במערך חינוכי אשר מאפשר לאדם להסתגל בהדרגה לרעיונות גבוהים שהוא איננו רגיל להם. כך אומר הרמב"ם עשתה התורה גם במערכת המצוות של הקרבנות על כל פרטיהם, ביועדה שאנשיה רגילים לקרבנות, הקטרות, ניסוכים והשתחויות, פעולות רבות שבאות לבטא בדרך מעשית ומוחשית את תחושות האדם המאמין כלפי אלוהיו. לאנשים כאלה חייבים לתת דרך ביטוי הולמת בעולם התורה, נפשם לא תסתפק בתפילה ווידי' לשם כך

ניתנה המערכת המורכבת והמדוקדקת של הקרבנות, ובשני פרקים אחרים (שם מה-מו) הרמב"ם מבאר כמה מפרטי ההלכות על פי מנהגים שרווחו בקרב העמים הקדמונים בדרכי פולחנם.

גישתו של הרמב"ם אכן נראית מחודשת מאוד, לומר שמצוות ניתנו ללא ענין פנימי ממשי, וכל תפקידם הוא רק לגרום למה שנקרא "סור מרע", במיוחד כשמדובר במרכיב מרכזי של תרי"ג מצוות, זוהי דעה נועזת. היא מסבירה את ביקורתם הקשה של הנביאים על חלק מהותי במערכת המצוות. אם מערכת המצוות של הקרבנות הינה רק מכשיר לקראת ניהול נכון של חיי האדם, הרי שבהפוכה ממכשיר לתכלית, וכאשר בשמה אנשים השחיתו את מידותיהם ומעשיהם, איבדה המערכת המשוכללת את תכליתה וחשיבותה, ואין לה ערך בצורתה זו. רבים מבני דורנו מוצאים דווקא בדברי הרמב"ם גישה שמדברת אליהם, אלא שפעמים רבות מדובר באנשים שמחויבותם למצוות הינה שולית והם מוצאים בנושא זה סיוע לשאיפתם ל"עדכן" את ההלכה לפי רצונם. כל מי שמבין את עומקם ועוצמתם של המצוות מתקשה לעכל את דבריו של הרמב"ם, במיוחד כשעולה האפשרות לחזור ולחדש את עבודת הקרבנות, האם לאחר שלכאורה התקדמנו מאותה עבודה פרימיטיבית עליו שוב לדרת ולהתעסק בה?

עם הדיונים הרבים שהוקדשו לנושא זה, היו רבים שלא הבחינו שגם הרמב"ם עצמו לא השמיט מחיבורו את ההלכות המדוברות. למרות שמחברים אחרים כבר בימיו, העדיפו להשמיט מספריהם את ההלכות שאינן נוהגות בזמן הזה (הרי"ף, הרא"ש, בעל הטורים,

השו"ע ואחרים) הוא דן, ערך והביא את כל הלכות התורה שבעל פה על כל פרטיהם. הוא אף הדגיש בהלכות מלכים (יא, א) שהמלך המשיח שליביאתו אנו מחכים, יבנה את המקדש ויחזיר את כל עבודת הקרבנות למקומה. מדוע אם כן ישנו מקום חשוב כל כך לעבודת הקרבנות במשנת הרמב"ם?

היו שרצו לומר שמאחר שכבר ניתנו מצוות אלו הרי שנתקדשו ומעתה אנו מחויבים בהן בכל מצב שיתחדש אף אם לכאורה כבר אין בהן צורך (ראה דברי הרמב"ם בסוף הלכות מעילה). אולם ניתן להציע הסבר אחר שנראה כתואם יותר את דברי הרמב"ם המדגיש שהאדם אינו משתנה במהותו, וכל החסרונות שהיו בו ממשיכים להיות בו ולפעול עליו. נטיותיו הגשמיות של האדם לא השתנו ולכן גם תחושותיו מבקשות כבעבר, לבוא לידי ביטוי בדרך מוחשית (ממש כפי שהתבטאויותיו על הקב"ה נגועות במושגי הגשמה). בכל דור שיהיה אם לא ינתן דרך ביטוי ראוי לתחושות אלו, עשויים במיוחד פשוטי העם לאחוז ולהמציא מעשים שכאלו מעצמם. בגלל אנשים אלו קבעה התורה בדרך של ציווי, את הצורה הראויה כיצד עליהם לעשות. מסיבה זו, נמצא שהציווי מופנה בעיקר לזמנים שבהם האדם חש ברגשות שכאלו: לאחר לידה, לאחר חזרה מחטא שנכשל בו, לאחר ישועה שזכה לה, וכדומה (מי שיבחן ימצא שגם כיום התחדשו בתוכנו מנהגים דומים, שאין להם מקור בהלכה כהדלקת נרות וענידת חפצים שמיחסים להם משמעות כזו או אחרת). יהי רצון שנזכה לראות בחידוש העבודה במהרה בימינו, ולעשות רק את רצונו כרצונו.

חֵפֶשׁ בְּמִסְכָּתוֹת

גְּאוּנִים...

די"ר ירון סרי יצ"ו

המחלוקת עם הקראים בענין הדוכיפת

בפרשת 'שמיני' (וכן בפרשת 'ראה') פורטו שמות העופות האסורים באכילה. זיהו כל אחד מן הפרטים ברשימה הוא סוגיה סבוכה וניתן לומר כי עד היום חלק מן העופות לא זוהה באופן ודאי. אף שחז"ל בזמנם נתקשו בכך, מצינו אצל רב סעדיה גאון תרגום לכל אחד מן העופות הטמאים. היו שפקפקו בתרגומו זה של רס"ג, למרות שהוא עצמו העיד שתרגמם כפי ששמע מרבתיו גם אם הוא אינו מכיר כל אחד ואחד מן העופות שאת שמותיהם תרגם. גדול מבקריו בעיניו זה היה רבי אברהם אבן עזרא, ברם עיקר הביקורת הופנתה לרס"ג מצד בני פולגתא הקשים והמובהקים שלו – חכמי הקראים. הללו דחו על הסף את מסורת התרגום של רס"ג לשמות העופות הטמאים, אך לא נמנעו מלהביא את תרגומיו בחיבוריהם. הם הסכימו עמו באשר למספר מצומצם של שמות עופות ידועים: נשר, עורב, כוס, בת יענה

ורחם. מחלוקת קשה ניטשה בין הקראים ובין הרבניים באשר לזיהוי הדוכיפת. מסורת התרגום הערבי לדוכיפת (הַדְּחַד) מקובלת על הכל (כולל השומרונים!), אולם באשר למסורת הביאור הדעות חלוקות. מפליא כיצד נתקבלה אצל הקראים מסורת שמקורה בתורה שבעל פה, שהרי הם אינם אמונים עליה. ענן (מחולל הקראות) וסיעתו הקישו מזיהוי הדוכיפת כתרנגול הבר (נגר טורא או תרנגול ברא), שאם זה אסור אף תרנגול הבית יאסר באכילה. יש לציין שסימני הכשרות שנתנו חז"ל בעופות אינם מקובלים על הקראים, ולפיכך הללו נלמדו מעוף שהוא כשר ללא חלל וסרק – התורים ובני היונה: לשיטת ענן כל שקרב למזבח – כשר, והואיל ותורים ובני יונה נזכרו במפורש בתורה, הריהם לבדם מותרים ומהם יש ללמוד לגבי האחרים. לאחר בחינה מדוקדקת נמצא שהמאפיין את היונים שהן מוצקות את המים במקורן ומשקות מהם את גוזליהן – זהו הסימן היחיד שנתן ענן בעופות. נגד דעה זו יצא רס"ג בשצף קצף בפירושו הארוך לויקרא, שם הפריך את טענות ענן

וסיעתו אחת לאחת. גם ראב"ע תקף אותם בלשונו החדה: 'אמרו הצדוקים (=הקראים) שהיא התרנגולת, ואלה טפשי עולם כי מי הגיד להם'. גם בין חכמי הקראים היה מי שהתנגד לדברי ענן: אלקרקסאני פסל סימני כשרות לעופות בכלל, שכן לו רצה הבורא ללמדנו מהם - היה כותבם בתורה במפורש – כפי שעשה לגבי הבהמות, החגבים והדגים. את הסימנים שנתן ענן דחה קרקסאני בנימוק שאין ללמוד מסימנים חיצוניים הקשורים בהתנהגות בעל החיים, אלא מסימנים הקבועים בגופו. יש לציין כי זיהוי ההדהד (התרגום הערבי לדוכיפת) כתרנגולת לא היה מקובל על כל הקראים. להלכה נפסק על ידי הפוסק הקראי אליהו בשייצי (בן המאה החמש-עשרה) שהתרנגולת מותרת באכילה לבני העדה הקראית. נמצאנו למדים כי זיהוי הדוכיפת מהווה סוגיה קרדינלית בהבנת זיהוי העופות ושאר בעלי החיים אצל הקראים, שכן ממנה נלמדו ההלכות הבסיסיות הנוגעות למאכלות האסורות.

עשה לך רב מתוך שו"ת באתר "מורשת" www.moreshet.co.il

א. האם נראה לכבוד הרב שגם בימינו יש ללמד הקטנים "מא כבר" בערבית? אם מטרתו המקורית היא שבינו הנשים והילדים עניינו של לילה זה, הרי מאחר ואף אחד לא מבין היום שפת גלות זו (ערבית), מדוע לשמרה? הרי אין זו תקנת חז"ל כתרגום אונקלוס (שעליו נאמר אף אם בטל טעמו לא בטלה התקנה). ומשיג בדיוק ההיפך – על אותו קטן צריך לעמוד תורגמן (זקן שמבין ערבית) ולתרגמו לבני דורינו, ומה הועלתו בכך?

ב. ובאופן יותר עקרוני, האם (בהנחה שקהל המסובים מבין את הנאמר) יש מקום לסגנון כזה של קיצור ענין סדר הלילה בימינו, שבהם רוב הקהל הנוכח בסדר יודעים באופן הכללי עניין הסדר אף יותר מן הנאמר ב"מא כבר", וא"כ מטרתו המקורית ערבית? אגב, ברור לי הדבר שאם יש כאן ענייני כיבוד הורים וסבים שזה מעורר אצלם נוסטלגיות וכדו' לימי קדם, זו כבר סיבה מספקת ללמד הילדים, שהרי כל עניין הלילה הוא הקשר בין הדורות "והגדת לבנך". כל שאלתי היא באופן העקרוני – לי לעצמי – בליל הסדר שאערוך בביתי בע"ה.

ת. א. מלמדים היום גם שירים באנגלית, ואם התכנים חיוביים, למה לא? ואם כן, יש ללמד מא כבר, ולהתחבר לאבותינו, ונסלול את הדין גם שלנו ושל ילדינו להיווצרות הרוח והתרבות של אבותינו, שהם בערבית.

ב. אני נוהג להעביר למסובים את תמצית העניין.

ש. יש לי יין ביתי שנתוסף בו סוכר לבן רגיל שאינו כשר לפסח. האם ניתן להשתמש ביין בפסח לשיטת הרמב"ם?

ת. מבחינת כשרות לפסח, כנראה אין בעיה, כי הסוכר אין בו תערובת של חמץ. החשש הוא בגלל מקום האריזה, שבמפעל האריזה אורזים גם דברי חמץ, ואם אין פיקוח, יכול להיות שבצורה מסוימת הגיע חמץ או אבק חמץ לסוכר, אבל בעניין זה לא הוחזק איסור, רק

חשש. אולם יין עם סוכר לפי הרמב"ם, אינו כשר ליקדוש ולארבעה כוסות יין בליל הסדר. ולכן הנך צריך להשתמש ביין ביתי בלי סוכר.

ש. לפי הבנת מהרי"ק את דברי הרמב"ם מצה שמורה מזמן הטחינה-קראתי את הסברו ועדיין קשה לי פרושו שהרי הרמב"ם כותב לאחר קצירה ומביא את הפסוק "ושמרתם את המצות" ומאוד דחק לומר שבא לאפוקי חימוץ לפני קצירה, ומה עוד שלא ראיתי מקור אחר ברמב"ם שמתייחס להגדרת מצה שמורה. ובנוסף נראה לכאורה די ברור שגם דעת הרי"ף לאחר קצירה - כיצד הרב רואה את הדבר? ומה דעת הרב בהסבר הרמב"ם? (לא ראיתי נושא כלים שמסביר כך. מה שכן רוב דעת הגאונים שלא מצריכים שמירה משעת קצירה שהרי "איסורא לא מחזקינן") אודה לרב מאוד שיאיר לי דברים אלו.

ת. הדבר פשוט שהרמב"ם הזהיר שלא יפול מים על הדגן אחר שנקצר (חמץ ומצה ה, י), וכך נהגו אבותינו. אבל מהו דינה של חיטה שנלקחה מן השוק, שאין ידוע אם נפל עליה מים, שלדעת מהרי"ק היא בכלל מצה שמורה, שהרי לא הוחזק איסור, ומאז הוא משמרה. והוא ליה כמו לאחר קצירה, ולדעתו, גם זה בכלל הלכתחילה. להבדיל מן הדיעבד שנתבאר בפ"ח הל' יד, שיוצא בדיעבד במצה שנשתמרה מעת הלישה.

ש. האם מותר להשתמש בתבלין כמון לפסח או שהיות והוא נגוע בשיבולת שועל אז אסור?

ת. מותר להשתמש, אם יודעים לברור את הכמון היטב, כי בעניין זה צריכה להיות ידיעה, סבלנות ויראת שמים.

ש. אם אני רוצה לעזוב את הבית בפסח, ו"אין לי כח"אין באפשרותי כ"כ לנקות את הבית לפני פסח-האם מותר לי למכור את החמץ לגוי וע"י לפתור זאת?

ת. בשום פנים ואופן לא. עליך לבער כל חמץ שיש לך בכל מקום שהוא. אם תוכל ע"י אכילה ושתייה, על ידך או על ידי אחרים, ורצוי נזקקים.

ש. האם נראה לכבוד הרב שגם בימינו יש ללמד הקטנים "מא כבר" בערבית? אם מטרתו המקורית היא שבינו הנשים והילדים עניינו של לילה זה, הרי מאחר ואף אחד לא מבין היום שפת גלות זו (ערבית), מדוע לשמרה? הרי אין זו תקנת חז"ל כתרגום אונקלוס (שעליו נאמר אף אם בטל טעמו לא בטלה התקנה). ומשיג בדיוק ההיפך – על אותו קטן צריך לעמוד תורגמן (זקן שמבין ערבית) ולתרגמו לבני דורינו, ומה הועלתו בכך?

ב. ובאופן יותר עקרוני, האם (בהנחה שקהל המסובים מבין את הנאמר) יש מקום לסגנון כזה של קיצור ענין סדר הלילה בימינו, שבהם רוב הקהל הנוכח בסדר יודעים באופן הכללי עניין הסדר אף יותר מן הנאמר ב"מא כבר", וא"כ מטרתו המקורית ערבית? אגב, ברור לי הדבר שאם יש כאן ענייני כיבוד הורים וסבים שזה מעורר אצלם נוסטלגיות וכדו' לימי קדם, זו כבר סיבה מספקת ללמד הילדים, שהרי כל עניין הלילה הוא הקשר בין הדורות "והגדת לבנך". כל שאלתי היא באופן העקרוני – לי לעצמי – בליל הסדר שאערוך בביתי בע"ה.

ת. א. מלמדים היום גם שירים באנגלית, ואם התכנים חיוביים, למה לא? ואם כן, יש ללמד מא כבר, ולהתחבר לאבותינו, ונסלול את הדין גם שלנו ושל ילדינו להיווצרות הרוח והתרבות של אבותינו, שהם בערבית.

ב. אני נוהג להעביר למסובים את תמצית העניין.

ש. יש לי יין ביתי שנתוסף בו סוכר לבן רגיל שאינו כשר לפסח. האם ניתן להשתמש ביין בפסח לשיטת הרמב"ם?

ת. מבחינת כשרות לפסח, כנראה אין בעיה, כי הסוכר אין בו תערובת של חמץ. החשש הוא בגלל מקום האריזה, שבמפעל האריזה אורזים גם דברי חמץ, ואם אין פיקוח, יכול להיות שבצורה מסוימת הגיע חמץ או אבק חמץ לסוכר, אבל בעניין זה לא הוחזק איסור, רק

לידידינו המסור והפעיל
ר' אביעד רצהבי הי"ו, ונוות ביתו מרת **ציונה** מבי"ת,
 ברכות לרגל כלולותיכם, ענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה
 ומתקבל. יה"ר שיתקיים בכם:
 אהבה ואחווה שלום ורעות בבנין עדי עד.
חברי מערכת "אור ההליכות"
מכון מש"ה הליכות עם ישראל

הקבלת פני הרב
 ערב עיון יתקיים אי"ה בבית הכנסת **'אבי דוד'**
 רח' אבן ספיר 5, ירושלים.
 ביום ראשון ג' דחומה"פ (12.04.09) החל משעה 16:00,
 בהשתתפות:
הרה"ג רצון ערוסי
פרופ' יוסף טובי
פרופ' הרב אברהם שטיינברג
הרב אליקים צדוק
הציבור מוזמן * כבוד קל

אור ההליכות
הליכות עם ישראל
 עמותה להפצת ערכי היהדות הנאמנה
 רח' הרב שלום יצחק הלוי 4 קרית אונו ת.ד. 211, 55100
עורך: יוסף פרחי
חברי המערכת: הרב צפניה ערוסי, אבי חמדי, אביעד רצהבי
טל: 03-5340819 **פקס:** 03-5343658
דוא"ל: halihot@smile.net.il

מסורה ליוסף
 הרינו שמחים לבשר לצבור על הוצאתו לאור של כתב העת
"מסורה ליוסף" כרך 1.
 בקובץ יפורסמו מאמרים מפרי עטם של: הרב רצון ערוסי, הרב יעקב אריאל, הרב יובל שרלו, הרב ד"ר אליהו אביעד, הרב אהרן קאפח, הרב דוד לאו, הרב ד"ר חננאל סרי, פרופ' משה חלמיש, הרב ד"ר אהרן בן דוד, ד"ר משה גברא, ד"ר אברהם רביצקי ועוד.
הקובץ יצא לאור לקראת חג הפסח.
 לתרומות והנחיות: 054-2443930

שבת עיון ונופש
 תתקיים אי"ה בשבת פרשת צו
 ט"ו בניסן תשס"ט (3-4/09)
בכפר הנוער הודיות
המחיר לזוג: 580 ₪ בלבד!
נותנו מקומות מוג'ים
 להזמנות, חייגו: 03-5340819